

POSTANOWIENIE

13 września 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Beata Janiszewska

na posiedzeniu niejawnym 13 września 2023 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa P. spółki akcyjnej w W.
przeciwko P.R.

o zapłatę,
na skutek wniosku pełnomocnika pozwanego
o uzupełnienie postanowienia Sądu Najwyższego
z dnia 20 lipca 2023 r., I CSK 4563/22,

oddala wniosek.

UZASADNIENIE

W postanowieniu Sądu Najwyższego z 20 lipca 2023 r., I CSK 4563/22, orzeczono m.in. o odmowie przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej wniesionej przez pozwanego oraz o przyznaniu i nakazaniu wypłaty ze środków Skarbu Państwa na rzecz radczyni prawnej, A.S., reprezentującej pozwanego z urzędu kwoty 2700 złotych tytułem nieopłaconej pomocy prawnej.

Pełnomocniczka wniosła o uzupełnienie postanowienia „w przedmiocie należnego podatku VAT i powiększenie kwoty zasądzonej tytułem wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu o należny 23% podatek VAT płatny na rzecz Skarbu Państwa”. Podniosła, że podwyższanie opłaty o podatek od towarów i usług nie wynika z wyboru radcy prawnego, lecz stanowi obowiązek ustawowy, a kwestia wysokości tej opłaty jest odrębna od kwestii podatkowych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek podlegał oddaleniu.

Stosownie do art. 351 § 1 w zw. z 361 k.p.c., na etapie postępowania kasacyjnego stosowanymi odpowiednio w związku z art. 391 § 1 zd. 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c., wniosek o uzasadnienie wyroku (postanowienia) może zostać złożony wtedy, gdy sąd nie orzekł o całości żądania, o natychmiastowej wykonalności albo nie zamieścił w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy powinien był zamieścić z urzędu. Pełnomocniczka skarżącego powołała się na pierwszą ze wspomnianych okoliczności, wskazując, że w skardze kasacyjnej zawarła wniosek o powiększenie wynagrodzenia radcy prawnego ustanowionego z urzędu o należny podatek VAT. Wbrew jednak temu stanowisku należy uznać, że Sąd orzekł o całości zgłoszonego żądania, tyle że wniosek o przyznanie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej został oceniony jako zasadny jedynie w części.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury w przypadku wydania jakiegokolwiek rozstrzygnięcia w zakresie kosztów procesu, także niezgodnego z intencją strony, zainteresowanemu nie przysługuje wniosek o uzupełnienie orzeczenia – również w razie braku orzeczenia o oddaleniu wniosku w pozostałym zakresie; w takim wypadku stronie przysługiwać może ewentualnie zażalenie (zob. postanowienia SN z: 2 marca 2012 r., I PZ 33/11, 10 października 2012 r., I CZ 116/12, oraz 30 listopada 2011 r., III CZP 69/11). Oczywiście jest przy tym, że w postanowieniu SN z 23 lipca 2023 r., I CSK 4563/22, nie doszło do pominięcia (nieorzeczenia o) wniosku o powiększenie tego wynagrodzenia o stawkę należnego podatku od towarów i usług, lecz do uznania, że wniosek w tej części jest niezasadny. Taka konkluzja wynika jednoznacznie z motywów zaskarżonego orzeczenia, w którym odniesiono się do wyrażonego w postanowieniu SN z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3767/22, stanowiska, że w razie przyznania pełnomocnikowi z urzędu wynagrodzenia w stawce ustalonej na zasadach ogólnych powiększenie tego wynagrodzenia o VAT jest nieuzasadnione. Wbrew złożonemu obecnie wnioskowi o uzupełnienie postanowienia nie można więc uznać, że orzeczenie było niepełne, a w konsekwencji – że zachodziły podstawy do jego uzupełnienia stosownie do oczekiwań pełnomocnika pozwanego.

W związku z powyższym bez znaczenia dla możliwości uzupełnienia postanowienia o wnioskowany element pozostawały przedstawione przez wnioskodawczynię racje na rzecz tezy o tym, że także w aktualnym stanie prawnym kwota przyznawana pełnomocnikowi świadczącemu pomoc prawną z urzędu powinna zostać podwyższona o VAT. Na marginesie wypada jednak zauważyć, że racje te wymagałyby zestawienia z argumentami na rzecz stanowiska przeciwnego.

Wysokość wynagrodzenia należnego pełnomocniczce reprezentującej skarżącego z urzędu ustalono na podstawie aktu prawnego innego niż wskazany we wniosku w tym przedmiocie. Sąd Najwyższy działał na podstawie § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (dalej: Rozporządzenie o stawkach z wyboru), stosując te przepisy w drodze analogii z uwagi na stwierdzoną wyrokami Trybunału Konstytucyjnego niezgodność z Konstytucją § 4 ust. 1 oraz § 8 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (dalej: Rozporządzenie o stawkach z urzędu) – zob. wyroki TK z 19 kwietnia 2023 r., SK 85/22, oraz z 20 kwietnia 2023 r., SK 53/22.

Derogowanych przepisów Rozporządzenia o stawkach z urzędu przez powyższe orzeczenia nie zastąpiono nowymi regulacjami, co spowodowało, że – formalnie rzecz biorąc – *de lege lata* nie ma podstawy prawnej do określenia wprost wysokości kosztów nieopłaconej pomocy prawnej należnych pełnomocnikowi z urzędu. Stan ten należy ocenić jako wystąpienie luki prawnej o charakterze konstrukcyjnym; nie ulega bowiem wątpliwości, że wynagrodzenie takie musi zostać przyznane i wypłacone. Do czasu wprowadzenia nowych regulacji wspomniana luka powinna być wypełniana przez analogię do Rozporządzenia o stawkach z wyboru (zob. postanowienie SN z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3767/22).

Zastosowanie tych przepisów, obiektywnie korzystne dla pełnomocniczki z urzędu – i co do samego przyznania wynagrodzenia, i co wysokości należnej kwoty – nie uzasadniało powiększenia wysokości tego wynagrodzenia o sumę

odpowiadającą podatkowi VAT. Sądy, jak wszystkie organy Państwa, działają bowiem wyłącznie na podstawie i w granicach prawa. Obowiązek podwyższenia wynagrodzenia radcy prawnego działającego z urzędu o kwotę podatku od towarów i usług wynika wyłącznie z § 4 ust. 3 Rozporządzenia o stawkach z urzędu. Przepis ten stanowi, że kwotę, o której mowa w ust. 1 i 2, podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług wyliczoną według stawki podatku obowiązującej dla tego rodzaju czynności na podstawie przepisów o podatku od towarów i usług. Z jego wykładni językowej wynika, że podwyższeniu podlega nie każde wynagrodzenie, które okazałoby się należne pełnomocnikowi z urzędu, lecz – konkretnie i wyłącznie: wynagrodzenie w stawkach określonych w § 4 ust. 1 i 2 wspomnianego rozporządzenia. Zasada wyrażona w § 4 ust. 3 Rozporządzenia o stawkach z urzędu nie ma zatem samodzielnej treści normatywnej w tym sensie, że jej zastosowanie było funkcjonalnie powiązane z przyjętym w tym rozporządzeniu systemem stawek wynagrodzenia w określonej wysokości, unormowanej w przepisach, do których odsyłał § 4 ust. 1 tego rozporządzenia, modyfikowanej ewentualnie na podstawie § 4 ust. 2 tegoż aktu.

W niniejszej sprawie ustalenie wysokości wspomnianej opłaty nastąpiło na podstawie § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 Rozporządzenia o stawkach z wyboru, wobec czego wykluczona była możliwość zastosowania § 4 ust. 3 Rozporządzenia o stawkach z urzędu.

Po pierwsze, działanie takie nie mieściłoby się w hipotezie normy wynikającej z przywołanego ostatnio przepisu, która nakaz podwyższenia wynagrodzenia wiązała z podstawami określenia wysokości stawek opłat określonymi w derogowanych obecnie przepisach Rozporządzenia o stawkach z urzędu. Można przy tym założyć, że obowiązek podwyższania kwoty wynagrodzenia o sumę odpowiadającą należnemu podatkowi VAT miał zapobiegać realnemu obniżeniu kwot uzyskiwanych przez pełnomocnika, co było uzasadnione tym bardziej, że nawet w sumach nominalnych kwoty te kształtowały się na poziomie niższym niż minimalne stawki opłat pełnomocników z wyboru.

Po drugie, oczekiwane przez radczynię prawną orzeczenie nie miało by podstaw w zastosowaniu analogii, której wynikiem powinno być przeniesienie

kompleksowych rozwiązań przyjętych w Rozporządzeniu o stawkach z wyboru – na obszar świadczenia pomocy prawnej z urzędu, aktualnie pozbawiony unormowania wysokości należnego wynagrodzenia. Wbrew założeniom wnioskodawczyni nie miałoby bowiem uzasadnienia tworzenie hybrydowej konstrukcji orzekania o opłacie, o której mowa w § 2 pkt 1 Rozporządzenia o stawkach z urzędu, w ten sposób, że wysokość opłaty ustalana byłaby w drodze analogii na podstawie Rozporządzenia o stawkach z wyboru, lecz jednocześnie stosowany byłby § 4 ust. 3 Rozporządzenia o stawkach z urzędu. Zastosowane w sprawie – korzystne dla wnioskodawczyni – unormowanie zawiera bowiem regulację kompletną, nieprzewidującą powiększania wynikającej z niego kwoty o jakiegokolwiek wartości, w tym VAT.

Brak zatem przyczyn, dla których, w sytuacji stosowania stawki przewidzianej przez Rozporządzenie o stawkach z wyboru, uzasadnione miałoby być jednoczesne stosowanie § 4 ust. 3 Rozporządzenia o stawkach z urzędu. Przeciwnie, byłoby to sprzeczne z brzmieniem tego ostatniego przepisu, z wynikami zastosowania analogii, a ponadto niespójne z systemem ustalania kosztów zastępstwa procesowego, w którym – w razie braku odmiennej umowy z klientem – stawki minimalne z założenia mają pokrywać także wszelkie daniny publicznoprawne.

Z uwagi na powyższe orzeczono jak w sentencji postanowienia.

(J.T.)

[ms]